

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Identita Němců v Jižním Tyrolsku

Ondřej Křížek

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Jižní Tyrolsko prožilo velmi neklidné 20. století. Po první světové válce bylo odtrženo od Rakouska, začleněno do Itálie i se svým dominantně německy mluvícím obyvatelstvem a poté bylo vystaveno nucenému poitalštění italskými fašisty. Po druhé světové válce byla této provincii svěřena speciální forma autonomní správy. Ta pomohla německy mluvící skupině udržet a rozvíjet svou etnickou identitu. Jižní Tyrolsko v současnosti patří k ekonomicky nejúspěšnějším oblastem Evropy a německá jazyková skupina je jednou ze tří zde žijících. Cílem práce je odpovědět na otázky a podotázky týkající se vztahu německé jazykové skupiny k autonomii provincie a dalších souvisejících témat (historie, soužití jazykových skupin, hospodářství).

Klíčová slova: Itálie, Jižní Tyrolsko, Němci, němčina, minorita, majorita, kultura, historický vývoj, soužití, hospodářská úspěšnost

Úvod

Ve 20. století můžeme pozorovat náhlé vzepětí či obrodu mnoha historických jazykových, etnických a národních menšin. Na tento proces se dlouho pohlíželo jako na vnitřní záležitost jednotlivých států. Jako na nedílnou součást jejich vlastní suverenity. Po dvou světových válkách a následné integraci evropských států začíná být tento vývoj posuzován v poněkud jiném světle. Práva menšin se stala uznávaným standardem zakotveným v mnoha mezinárodních smlouvách a institucích. Ačkoliv dodržování těchto práv nelze považovat za absolutní, od 90. let minulého století našlo mnoho menšin zázemí a oporu pro své sebeurčení a sebeuvědomění.

Jižní Tyrolsko a Němci zde žijící jsou toho dobrým příkladem. Po dlouhá staletí bylo toto území součástí nějakého většího hegemonního útvaru, pod jehož nadvládou si díky své strategické poloze užívalo relativního bezpečí. Stejně tak dvě jazykové menšiny zde žijící – Němci a Ladinové. Až konec první světové války zanesl do této relativně klidné oblasti semena nesváru. Historická země Tyrolsko byla vítěznými mocnostmi rozdělena a část jeho území připojena k Itálii. Do té doby výhradně německy mluvící obyvatelstvo se stalo menšinou, z jeho pohledu v cizí zemi. Nebylo mu dáno příliš času na aklimatizaci. Nástup fašismu v Itálii znamenal pro německou a ladinskou populaci dlouhá léta oprese spojená s nuceným přílivem italského obyvatelstva. Jazyky a kultura těchto menšin byly potlačeny, ne-li přímo zakázány, a vše bylo podrobno přísnému procesu poitalštění. Ani po druhé světové válce se Jižní Tyrolsko nedočkalo úplného práva na sebeurčení. Nicméně byla mu zaručena menšinová práva a statut autonomie uvnitř italského státu. Dosáhnout oboustranně vyhovujícího stavu se však ukázalo být velmi těžkým úkolem a podařilo se tak až v roce 1972. Tato složitá léta znamenala pro německou menšinu období sebeuvědomění, jež se ale bohužel neobešlo bez násilných a nacionalistických excesů.

V současnosti se jedná o perspektivní oblast v evropském prostoru. Ačkoliv je společnost rozdělena do jazykových skupin z důvodu udržení rovných práv, Jižní Tyrolsko je ekonomicky úspěšnou provincií s jazykově a etnicky pluralitní společností, která má stabilní vládu a vysokou životní úroveň. Německá skupina obyvatelstva má tedy vhodné prostředí pro udržení a rozvoj své etnické identity. Nepříznivé období byla překonána a současný stav je obyvatelstvem akceptován. Jižní Tyrolsko se stalo územím se specifickou populací, jejíž součástí jsou jihotyrolští Němci.

Cíl práce

Němci v Jižním Tyrolsku dostali po druhé světové válce nástroj k udržení a rozvíjení své etnické identity ve formě autonomního uznání jejího historického území a pravomoci přebrat odpovědnost za svůj osud. Cílem této práce je odpovědět na otázku: „*Definuje boj o autonomii identitu Němců v Jižním Tyrolsku? Pokud ano, jak?*“ Práce se tedy snaží přiblížit vztah německé identity a autonomního statutu jihotyrolského území. Vedle toho je její snahou zjistit, jak se zápas o autonomii a její současný stav na etnické identitě podílí.

Historický vývoj autonomie úzce souvisí s celým územím, avšak především s německou jazykovou skupinou obyvatelstva. Právě ona se podílela na jejím uvádění v život nejvíce. Byla to reakce na fašistickou opresi a geopolitické uspořádání Evropy po druhé světové válce. Tento historický proces musel tedy německé obyvatelstvo v oblasti určitým způsobem ovlivnit a odrazit se v jeho etnické identitě. Současný stav autonomie předurčuje geografické a etnické hranice, ve kterých se německá skupina pohybuje. Tyto hranice mohou být vyhovující, ale mohou též skupinu omezovat. Práce si proto klade podotázku: „*Jak se projevuje historický vývoj provincie v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“

Jelikož v Jižním Tyrolsku vedle sebe žijí hned tři jazykové skupiny, musí mezi nimi fungovat definovatelné vztahy. Jazyk je v jihotyrolské společnosti determinujícím prvkem a udává skupinám místo v této společnosti, jelikož správa autonomie probíhá na základě proporcionálního zastoupení. Velikost skupiny tedy udává její sílu. Nehledě na toto administrativní rozdělení společnosti spolu jazykové skupiny musí komunikovat a žít. Zároveň se vzájemně ovlivňují a formují. Jedním z cílů práce je tyto vztahy a jejich vliv na etnickou identitu Němců najít a odpovědět tak na další podotázku: „*Jak se projevuje soužití s Italy a Ladiny v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“

Jižní Tyrolsko je také jednou z ekonomicky nejproduktivnějších oblastí v Evropě, a proto si práce klade rovněž podotázku: „*Jak se projevuje hospodářská situace v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“ Strategická poloha v relativním středu kontinentu a turisticky zajímavé prostředí zcela jistě předurčují příznivý hospodářský vývoj. Na tomto vývoji se zřejmě musela podílet většinová populace Jižního Tyrolska. Práce v tomto ohledu zjišťuje, zda existuje nějaké pojítko mezi hospodářskou situací a německou identitou – jazykové, kulturní či jiné přínosy.

Metodologie

V rámci této práce byl k dosažení jejího cíle použit kvantitativní a převážně pak kvalitativní výzkum. Úkolem kvantitativního výzkumu je případně statisticky popsat závislosti mezi proměnnými určitého výběrového souboru osob a následně je zobecněním aplikovat na celou populaci. Kvalitativní výzkum využívá hromadných technik sběru dat (dotazník, standardizovaný rozhovor, pozorování) a následné analýzy těchto dat. Výhodou těchto metod je relativně nenáročný sběr dat, jejich analýza a ověření hypotézy při poměrně malých nákladech a vynaloženém času. Nevýhodou je redukce sbíraných dat a generalizace vyhodnocených dat, která nemusí zahrnovat lokální zvláštnosti.

Kvalitativní výzkum pracuje s malým souborem zdrojů, který nemá statistickou vypovídací hodnotu. Využívá hloubkových technik sběru dat (individuální či hromadný rozhovor, zúčastněné pozorování). Výhodou kvalitativního výzkumu je velmi podrobné popsání zkoumaného jevu a možnost vytváření hypotéz. Mezi nevýhody patří časová a finanční náročnost, nemožnost aplikovat výsledky hodnověrně na celou populaci a také případné ovlivnění výzkumu samotným výzkumníkem.

V práci byla použita analyzovaná data z opakovaného terénního výzkumu v Jižním Tyrolsku a poznatky získané studiem dokumentů. Bylo využito fyzických i elektronických zdrojů (internet). K přípravě terénního výzkumu a k obecnému seznámení s problematikou německé jazykové skupiny sloužila technika studia literatury. Na základě zjištěných informací byly stanoveny výzkumné otázky pro standardizovaný dotazník (s uzavřenými otázkami) a polostandardizovaný rozhovor. Přímou při terénním výzkumu byly oba tyto typy technik kombinovány ještě s hloubkovými individuálními rozhovory s informátory.

Lokace byly vybrány předem a informátoři oslovení přímo na místě nebo konzultováni v předstihu přes internet (web CouchSurfing.com). Některá zjištění terénního výzkumu jsou zahrnuta v této práci, ale jeho výsledky také posloužily jako vstupní data pro přípravu druhého terénního výzkumu. Ten proběhl opět s využitím standardizovaného dotazníku s uzavřenými otázkami, polostandardizovaného a hloubkového rozhovoru. První terénní výzkum se uskutečnil v roce 2013 ve východní části, druhý v roce 2014 v západní části Jižního Tyrolska. K doplnění terénního výzkumu při následném kompletování práce bylo použito standardizovaných dotazníků s otevřenými otázkami prostřednictvím internetu (email, web CouchSurfing.com, aplikace Skype). Celkově bylo osloveno 32 informátorů (rozhovory).

Závěry práce

Jižní Tyrolsko je územím zřetelně definovaným dvěma zásadními prvky – jihotyrolskými Němci a autonomním statutem. V práci byl „doslova intimní“ vztah německé identity a autonomie podrobně rozebrán. Jihotyrolští Němci si zajistili etnická práva a vedle toho prohloubili i svou etnickou identitu. Identitu, která byla po dlouhá léta generačně předávána. Na stejném území, ve stejném prostředí, podobnými lidmi.

„Jak se projevuje historický vývoj regionu v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“ Hrůzy první poloviny 20. století se podepsaly i na jihotyrolských Němcích. Zřejmě do tohoto období můžeme datovat začátek onoho prohlubování identity. Jednoduše definovaná rurální společnost (tradiční zemědělský způsob života řízený katolicismem) musela reagovat na vnější agresivní vlivy. Musela se více semknout a skrze svou kulturu a jazyk se začít vůči těmto vlivům vymezovat. Jazyk se náhle stal odlišujícím prvkem. Jeho uživatelé byli skrze něj vázáni k sobě a on začal být významným faktorem v nově uspořádané společnosti. Perzekuce tohoto jazyka a dalších kulturních prvků jen utužovala pouto k nim. V poválečném období dostala konečně německá skupina šanci k zajištění své identity. Nebyla to šance, kterou by si svobodně vybrala, ale i tak se jí chopila. Autonomie byla a je prostředkem k ochraně skupinových práv. Její požadovaný stav nebyl dosažen bez problémů a retrospektivní pohled německé skupiny na toto období není zcela kladný. I přes tyto problémy se k autonomii dospělo kooperací, což zajistilo fungující multietnickou společnost. Jihotyrolští Němci v 70. letech konečně ztratili většinu obav z italské asimilace. Nadále však na svém právu na sebeurčení pracují. Separatistické nálady postupně společnost opouští a ta se přiklání k Jižnímu Tyrolsku jako ke svébytné územní jednotce.

„Jak se projevuje soužití s Italy a Ladiny v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“ Ekonomický rozmach provincie zajistil ideální prostředí pro rozvoj a povzbuzení etnické identity. To, co bývalo rakouské či tyrolské je nyní jihotyrolské. U německé skupiny se vyvinulo jisté národní cítění, které se stalo součástí její identity. Nastavený systém, jazykově dělicí společnost, však zamezuje, aby toto cítění bylo vskutku celojihotyrolské. Němci, ačkoliv o sobě převážně mluví jako o Jihotyrolanech, jsou nuceni se v tomto systému stále vymezovat vůči dalším jazykovým skupinám. Snaží se o to právě utužováním své kultury – tradic prolínajících křesťanskou víru s blízkým vztahem k rodné zemi. Ačkoliv jsou jazykové skupiny v současné době jednoznačně odlišitelné, postoj

mladších generací napovídá, že vývoj pravděpodobně povede k výraznějšímu prolínání a vytvoření jakési multikulturní jihotyrolské společnosti.

„Jak se projevuje hospodářská situace v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“
Krajinný ráz a poloha provincie v evropském prostoru společně s dvojjazyčností obyvatelstva determinuje velmi solidní hospodářskou situaci provincie. Ta se projevuje spokojeností jihotyrolských Němců se současným stavem a jejich často vyjadřovaným vděkem. Tradičně rurální společnost se postupně ekonomicky orientuje na činnosti spojené s cestovním ruchem. Oboje je úzce svázáno s německou identitou, jelikož právě ona se stává základním kamenem jihotyrolského image přitahujícího návštěvníky z celého světa. Zemědělství a lesnictví, hrající v tomto procesu důležitou roli, je provinční vládou významně podporováno právě z tohoto důvodu. Také hospodářský vývoj Jižního Tyrolska určitou měrou přispívá k uchování etnické identity Němců a zaručuje její kontinuitu.

„Definuje boj o autonomii identitu Němců v Jižním Tyrolsku? Pokud ano, jak?“
Nyní jsou jihotyrolští Němci jazykově vymezenou skupinou. Nejen v samotné provincii, ale díky dialektu i vzhledem k dalším německým etnikům. Ochrana jejich jazyka je pro ně zásadním tématem. Typické je silné pouto k rodině, komunitě a půdě. Ačkoliv se v současnosti vytrácí, je stále přítomno, například při tradičních svátcích s křesťanskou a rurální tematikou. O těchto svátcích vychází na povrch onen folklórní projev kultury, kterým je Tyrolsko známé. Slouží k vymezení se proti italské většině. Autonomní statut toto všechno umožňuje, zastřešuje a úzce propojuje historii se současným stavem provincie. Proto je třeba si uvědomit, že vše popisované v této práci představuje v určitém směru a v určité míře součást etnické identity Němců. Etnická identita tedy zahrnuje i samotnou autonomii, jelikož z ní částečně vychází, a naopak autonomie z etnické identity jihotyrolských Němců taktéž vyrůstá.

Vybraná literatura

- BENVENUTO, Oscar a Gregorio GOBBI. *South Tyrol in Figures: 2013* [online]. Bolzano: Provincial Statistics Institute – ASTAT, 2013 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: www.provinz.bz.it/en/downloads/Siz_2013-eng.pdf
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 352 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978-807-4190-537.
- GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. 1. vyd. Překlad Hana Novotná, Petr Skalník. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, c2003, 133 s. ISBN 80-732-5023-3.
- HASMATH, Reza. The Complexities of Ethnic Diversity. In: HASMATH, Reza. *Managing Ethnic Diversity: Meanings and Practices from an International Perspective*. Ferham: Ashgate Publishing Limited, 2011, s. 1-10. ISBN 9781409411215.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.
- PALERMO, Francesco. South Tyrol's Special Status within the Italian Constitution. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance Through Law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 33-52. ISBN 978-90-04-16302-7.
- PETERLINI, Oskar. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol: An Overview of the History, Law and Politics*. Bozen: Presidium of the Regional Parliament Trentino South Tyrol, 1997. ISBN 88-900077-2-9.
- RAINER, Karl. The Autonomous Province of Bozen/Bolzano-South Tyrol. In: GÁL, Kinga. *Minority Governance in Europe*. Budapešť: The Open Society Institute, 2002, s. 91-103. ISBN 963-9419-40-0.
- STEININGER, Rolf. *South Tyrol: A Minority Conflict of the Twentieth Century*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, c2003, iii, 171 p. ISBN 07-658-0800-5.
- WOLFF, Stefan. *Disputed Territories: The Transnational Dynamics of Ethnic Conflict Settlement*. New York: Berghahn Books, 2003, xiii, 258 p. ISBN 15-718-1516-3.